

Myyttisten tšetšeenien ihmeelliset seikkailut

Christian Jokinen,
Thomas Jokinen &
Anssi Kullberg

Tuskin mikään tutkimuskenttä on viime aikoina tulvinut myyttejä ja huhuja niin kuin ”terrorisminvastainen sota”. Haitallisimmillaan myytit ovat silloin, kun ne suurella volyyymilla muokkaavat kuvaa alueista, kansoista ja aiheista, joista saa äärimmäisen rajallisesti ”normaalia” luotettavaa tietoa. Näin käy myös, kun todellisuus kentällä ei istu niihin kuvitteellisiin raameihin ja yksinkertaistettuihin vastakkainasetteluihin, joista vallitseva diskurssi puhuu ja joiden kautta se ”eksoottisia” alueita lähestyy. Pohjois-Kaukasia on alue, jota koskevassa keskustelussa myytit jylläävät. Käsittelemme tässä eräitä sitkeimpiä tšetšeenien kansallismielisiin ja islamistisiin liikkeisiin liittyviä myyttejä.

Tietämättömyys ja piittaamattomuus ovat joskus sukua toisilleen, mutta niiden tärkein toisiaan vahvistava vaikutus liittyy siihen, että piittaamattomuus on usein pääsyynä siihen, miksi tietämättömyyden annetaan vallita. Arvelujen mukaan Tšetšeniassa eli ennen viimeisiä sotia noin miljoona henkeä. Heistä pahimmillaan kolmanneksen on arveltu kuolleen kuluneiden kymmenen vuoden aikana. Tšetšeenien kieltä ymmärtää kaukasialaisen kielialueen ulkopuolella vain ani harva ja Kaukasian alueen historia on jäänyt vähälle tutkimukselle, vaikka se on keskeisesti liittynyt paremmin tunnettujen imperiumien historiaan antiikista meidän päiviimme. Harva Tšetšeniasta kirjoittava tutkija on käynyt alueella tai edes tavannut poliittisessa toiminnassa mukana olleita tšetšenejä.

Kaukasia on viime aikoina ollut alue, josta on voinut väittää melkein mitä tahansa – ja täydestä on mennyt. Harkitsematon lause juutalaisista tai palestiinalaisista johtaisi helposti yleiseen kokuun, mutta tätä pelkoa ei ole, vaikka väittäisi mitä tahansa Tšetšeniasta. Tšetšeenit ovat vapaata riistaa sadunkertojille, islamofobeille, kaappirasisteille ja niille, jotka haluavat irtopisteitä Venäjän suunnalta mainitsemalla myös Venäjän ”terrorisminvastaisen taistelun”.

Poliittista tarkoitushakuisuutta on ”tasapuolisuuden” etsiminen siten, että Venäjän näkemykset halutaan saada symmetrisesti ”länsimaisten” näkemysten rinnalle. Jos Yhdysvallat puhuu terroristeista, Venäjänkin ”terrorisminvastaista” sotaa halutaan ymmärtää. Niinpä tšetšeenikansasta puhutaan ikään kuin se muodostaisi terroristijärjestön al-Qaidan tai IRA:n tapaan. Muidenkin maiden kuin Venäjän viranomaiset ovat alkaneet puhua tšetšeneistä ikään kuin jo tähän etniseen ryhmään kuuluminen merkitsisi turvallisuusuhkaa. Irlantilaisten ja kurdien kohdalla kyllä ymmärretään, etteivät Real IRA ja PKK edusta koko kansoja.

Pohjois-Kaukasiaa koskevan tutkimuksen heikkouteen on syynä myös propagandan ja tarkoituksellisen disinformaation massiivinen volyyymi. Disinformaatiota syötetään niin Venäjän valtiollisten uutistoimistojen kuin myötämielisten valtioiden, viranomaisten ja uutistoimistojen sekä länsimaisten ymmärtäjien kautta. Kieli on muuttunut neuvostoajoista enemmän kuin käytännöt. Silti propagandistinen toisto ja ehdollistaminen ovat usein siinä määrin läpinäkyviä, että herättää ihmetystä, kuinka herkästi länsimaiset tiedotusvälineet ja tutkijat ovat valmiit toistamaan kaiken.

Propaganda on tehokkainta silloin, kun se vahvistaa jo olemassa olevia kielteisiä mielikuvia ja ennakkoluuloja. Tunnelatauksen vallitessa yleisö nielee mitä tahansa tietyistä asioista. Vuodenvaihteen molemmin puolin islamistiset mediat käsittelivät vakavissaan käsityksiä, joiden mukaan Intian valtameren tsunamit olivat Mossadin ja CIA:n aiheuttamia. Miljoonat ihmiset uskovat samojen tahojen olleen syyskuun 11. päivän terrori-iskujenkin takana. Vain puoli vuosisataa sitten miljoonat koulutetut ihmiset uskoivat juutalaisten olevan globaali ongelma. Tänä päivänä miljoonat ovat valmiita uskomaan, että muslimit ovat globaali uhka, joka tulee eliminoida tai eristää.

Muuan Venäläinen huumorilehti kuvasi Venäjän virkakoneiston mielipideilmastoa sukellusvene Kurskin upotessa kesällä 2000 kertomalla, että FSB oli löytänyt Jäämeren rannasta harpuunan ja uimahousut, joihin oli ommeltu Tšetšeniän lippu. Sen sijaan huumoria ei enää ollut se, että heti syyskuun 11. päivän iskujen jälkeen FSB väitti konekaappareiden käyneen Tšetšeniassa sekä ilmoitti löytäneensä Tšetšeniasta taistelukentältä ”arabin johtaman tšetšeniterroristiryhmän” hallusta CD-levyn, jossa oli Boeingien lento-ohjekirja, sekä tšetšeniryhmän hallusta täydellisen hyökkäyssuunnitelman New Yorkiin paperilla, jonka takapuolelle oli kirjoitettu sana ”džihad”. (Chazan & Higgins 2001.) Tämänkaltainen läpinäkyvä disinformaatio ei ole tarkoitettukaan uskottavaksi lännessä, vaan se on ehdollistavaa turruttavaa toistoa, jonka mediat kaikesta huolimatta mainitsevat (tuleehan se virallisesta lähteestä). Tällaisella disinformaatiolla pohjustetaan sellaista yleisvihamielistä suhtautumista tšetšeneihin, joka mahdollistaa epäuskottavimpienkin myyttien hyväksyttävyyden.

Viime vuosien kirjallisuustulvassa terrorismista ja poliittisesta islamista tšetšeenit mainitaan säännöllisesti – mutta lähes poikkeuksetta epätarkoin viittauksin näytelmän sivuosissa. Terrorismikirjallisuuden genren ja tiedotusvälineiden antaman mielikuvan mukaan Tšetšeniasta, jossa käydään sotaa eristyksessä

ja alivoimalla äärimmäisen raakaa miehitystä vastaan, on tšetšeneillä varaa lähettää tuhansittain miehiä taistelemaan Afganistaniin, Pakistaniin ja Irakiin, räjäyttelemään pommeja Länsi-Eurooppaan ja Arizonaan, pyörittämään mafiaa Petroskoista Málagaan, ylläpitämään terroristileirejä Kashmiriin ja Krimille sekä ”lietsomaan terrorismia” Makedoniaan ja Pohjois-Kyprokselle. (Nämä esimerkit on mainittu viimeisten viiden vuoden aikana julkaistuissa lehtiartikkeleissa ja kirjoissa – frekvenssiin voi perehtyä vaikkapa Reutersin tietokantahaulla tai internetin hakukoneilla.) Vastaavasti väitetään, että Tšetšeniassa venäläiset eivät taistelekaan tšetšeeniseparatisteja vastaan, vaan joukkoa ulkomaisia kiihkoislamilaista terroristeja, jotka tulevat paitsi arabimaista, myös Baltian maista, Turkista, Georgiasta ja Ukrainasta. (Ks. esim. Leitzinger 2001.)

Käsityksemme mukaan Tšetšeniassa on luultavasti eri aikoina taistellut ja taistelee yhä pieni joukko Tšetšeniän ulkopuolelta tulleita vapaaehtoisia (Williams 2003a, 15; Williams 2001.) Arviot ovat vaihdelleet 12-200 mieheen; uskottavimmat puhuvat muutamista kymmenistä. Mashadovin hallitusta edustava ulkoministeri Ilias Ahmadov, jolla on poliittinen turvapaikka Yhdysvalloissa, on arvioinut määrän olevan hieman yli 20 (C. J. Shivers & Steven Lee Myers, *International Herald Tribune*, 13.9. 2004.) On kuitenkin syytä ymmärtää, että ulkomaisten taistelijoiden merkitys on ollut vastarintataistelussa täysin marginaalinen.

Osa vapaaehtoisista on entisen Neuvostoliiton alueelta, osa taas islamistisia džihadisteja lähinnä arabimaista. Suurin osa ”ulkomaalaisista” lienee kuitenkin tšetšenejä – he ovat entisen Neuvostoliiton alueen, Turkin ja Lähi-idän kaukasialaisten diasporien jälkeläisiä, joilla on sekä kansallismielisiä että uskonnollisia motiiveja lähteä vapaaehtoisiksi Tšetšeniaan. On myös muistettava, että suurin osa ulkomaisista vapaaehtoisista ei lähde Tšetšeniaan ja sen ympäristöön sotimaan, vaan erilaisiin avustus- ja huoltotehtäviin. Vierasperäinen uskonnollinen agitointi on ollut voimakkaampaa Venäjän

tiukasti hallitsemassa ja uskonnollisesti konservatiivisessa Dagestanissa kuin Tšetšeniassa. (Lanskoj 2001b; Chenciner 1997, 274-277; Kisrijev 2000, 76-77; Kudriavtsev 2000, 131-133; Fewer Country Early Warning Report no. 0498, 10-12; Christian Neef, *Neue Zürcher Zeitung*, 18.8. 1999.)

Myytti tšetšeenien seikkailuista Kaukasian alueen ulkopuolella on toinen kokoelma tuhannen ja yhden yön satuja. Tiedotusvälineistä ja pinnallisesta terrorismikirjallisuudesta löytyy jatkuvasti väitteitä tšetšeenien osallistumisesta eri konflikteihin tai kansainväliseen terrorismiin. Tiettyjen perusmyyttien toistumisen frekvenssi viittaa järjestelmälliseen disinformaatioon, mutta disinformaatiota täydentää vilpittömässä tarkoituksessa tapahtuva toisto, jota toimittajat ja tutkijat tekevät. Ihmetystä ei herätä niinkään se, että näin tapahtuu. Sen sijaan on outoa, kuinka myytit voivat kyseenalaistamatta elää ”totuuk-sina” vuodesta toiseen. Sen kaltaiset väitteet, joita tšetšeenien toimista ympäri maailmaa näkee jatkuvasti esitettävän, vaatisivat muiden kansojen kohdalla konkreettisia todisteita. ”Tšetšeenitarinoita” esitetään kuitenkin tosina ilman, että yhtä ainoaa tšetšeeniä on koskaan löytynyt mainituilta konfliktialueilta tai että missään olisi uskottavasti raportoitu ”tšetšeenien” kuumumisesta al-Qaidan kaltaiseen kansainväliseen terroristiverkostoon.

Tšetšeenijä Afganistanissa?

Tšetšeenimytologian perusaineistoon kuuluu myytti tšetšeenien osallistumisesta ”tuhansittain” Afganistanin sotaan ”Talibanin ja al-Qaidan” riveissä. Lehtijutuissa on tyypillisesti puhuttu ”Talibanin ja al-Qaidan ulkomaisista taistelijoista”, minkä jälkeen on lueteltu näiden käsittävän ”pääosin arabeja, uzbekkeja, tšetšeenijä” jne. Suomalaisiin teksteihin nämä tarinat päättyvät yleensä kansainvälisten uutistoimistojen kautta, jotka puolestaan ammentavat ne paikallisista lehdistä tai uutistoimistoista. Tšetšenia-uutisia ammennetaan pääosin venäläisistä lähteistä, kun taas tarinoita ”tšetšeenien” seikkailuista

Etelä-Aasiassa olemme pystyneet useimmiten jäljittämään intialaisiin tai pakistanilaisiin toimittajiin, joskus venäläislähteisiin saakka. (Tämä perustuu tietokantahakuihin ja säännöllisesti luettuihin pakistanilaisiin ja intialaisiin lehtiin, joista tärkeimmät löytyvät myös netistä.)

Myytit tšetšeeniestä Afganistanissa ilmaantuvat laajan mittakaavan kansainväliseen levitykseen vuodesta 1999, kun Venäjä valmisteli toisen Tšetšenian sodan aloittamista. Tšetšeeniuutisia alettiin syöttää Etelä-Aasiaa koskeviin uutisiin intialaisten tiedotusvälineiden kautta joulukuusta 1999 (Reutersin tietokanta, *The Times of India*, *Indian Express*). Ilmeinen kytkentä voitiin nähdä siinä, että Afganistanin ääri-islamistinen Taliban-liike ilmoitti tunnustavansa Tšetšenian itsenäisyyden. Sen sijaan ei huomioitu sitä, että Tšetšenian laillinen hallitus, Venäjän tunnustaman presidentti Aslan Mashadovin johdolla, oli torjunut Talibanin tunnustuksen, eikä tunnustanut Talibanin Afganistanin lailliseksi hallitukseksi.

Afganistanissa oli vierailut Tšetšenian hallituksesta syrjäytyneen islamistisen opposition edustaja, Qatarin muuttanut entinen varapresidentti Zelimhan Jandarbijev, jolla ei kuitenkaan ollut diplomaattisuhteiden luomiseen minkäänlaista tšetšeenihallituksen valtuutusta. Aiemmin vuoden 1996 tienoilla myös Tšetšenian islamistien johtajan Šamil Basajevin kerrotaan tehneen lyhyen vierailun Afganistaniin pienen miesjoukon kanssa, joka kuitenkin palasi välittömästi takaisin vatsataudin saatuaan (Williams 2003). Vuosina 1996-2001 Talibanin tärkein ulkopuolinen aseiden toimittaja oli Arabiemiraateista käsin toiminut KGB:n majuri Viktor But lentorah-tiyrityksineen (Gul 2002, 178-182). Talibanilla oli niin ikään liikekumppanuus Turkmenistanin hallituksen kanssa. Yhteydet tšetšeeneihin sen sijaan rajoittuivat tšetšeenihallitukseen nähden oppositiossa olleiden Jandarbijevin ja ehkä Basajevin vierailuihin ja Tšetšenian mainitsemiseen muiden konfliktialueiden (Palestiinan, Kashmirin, Irakin) jatkona puheissa ja julistuksissa.

Vuoden 2000 kuluessa lisääntyivät väitteet, että Taliban lähettäisi taistelijoitaan Tšetšeniään sotimaan ja että Tšetšeniasta puolestaan virtaisi

taistelijoita Afganistaniin. (Gazeta.ru 26.4. 2000.) Venäläiset ja intialaiset tiedotusvälineet alkoivat säännöllisesti yhdistää Tšetšeniaa ja Afganania, ja venäläinen tv-ryhmä väitti toukokuussa 2000, että Talibanin vastaan taistellut afgaanikomentaja Ahmad Shah Massoud olisi ”myöntänyt” Afganistanissa olevan ”ei vielä monia” tšetšeenejä. Itar-Tass kertoi tuntemattoman afgaanin nähneen ”kymmeniä” tšetšeenejä Talibanin valvomalla alueella, minkä jälkeen BBC ja Reuters paisuttivat tiedon jo ”tuhansiksi”.

Todellisuudessa Talibanin riveissä taistelleista ulkomaalaisista ylivoimaisesti suurin osa oli pakistanilaisia madrasaopiskelijoita (talib), ja näistäkin suurin osa oli etnisiä pataaneja – siis afgaaneja – joita on numeerisesti enemmän Pakistanin puolella kuin Afganistanissa, vaikka jälkimmäisessä maassa he muodostavatkin suhteellisesti suuremman osuuden (40 %) väestöstä kuin Pakistanissa (16 %). Se myyttinen sotajoukko, johon kaikki ”ulkomaiset terroristit” pyrittiin sijoittamaan, oli al-Qaidan varoilla ja koordinaatiolla perustettu ns. 055-prikaati, jonka jäsenet olivat aluksi lähes kaikki arabeja, suurimmaksi osaksi Egyptistä, Jemenistä ja Algeriasta mutta myös muista arabimaista. Yksittäisiä kaakkoisaasialaisia, uiguureja, kashmirilaisia ja muita ei-arabeja on löytynyt joukosta, mutta ei ainuttakaan tšetšeeniä.

Muutos arabimonopoliin tuli, kun Keski-Aasian Ferganan laakson uzbekkien islamistinen ääriiliike joutui johtajiensa Džuma Namanganin ja Tahir Yüldešin mukana maanpakoon Afganistaniin, Talibanin valvomalle alueelle (Williams 2003, 12-13; Schatz 2002, 338, 341-342). Siellä Uzbekistanista tulleet uzbekki-islamistit liittoutuivat niiden Afganistanin uzbekkien kanssa, jotka olivat vuosina 1995-1999 siirtyneet sekularistisen uzbekkikenraalin Abdurrashid Dostumin riveistä voittoisan Talibanin puolelle (Matinuddin 1999). Selvä ero Afganistanin uzbekkien ja pohjoisesta tulleiden uzbekkien välillä oli kuitenkin kielitaito: pohjoisesta tulleiden *lingua franca* oli venäjä eikä persia tai paštu, arabiasta puhumattakaan (uzbekki on turkin sukukieli).

Suurin osa – käytännössä melkein kaikki

– entisen Neuvostoliiton alueelta Afganistaniin ja sieltä Pakistanin pataani-alueille tulleista ulkomaalaisista džihadisteista oli uzbekkeja. Etelä-Aasiassa heidät kuitenkin nähtiin leimallisesti vieraina, ”Venäjältä tulleina”, mikä lienee edesauttanut tšetšeenimyytien yhdistymistä Afganistanissa taistelleisiin uzbekkikontingentteihin. Myytit lienevät sopineet hyvin myös Dostumille, jonka käsityksiä kuunneltiin ainakin Uzbekistanissa ja Turkissa, sillä Dostumin kannalta nämä Talibanin kanssa liittoutuneet uzbekki-islamistit eivät olleet *hänen* uzbekkejaan. Itse Osama bin Ladenin kerrotaan nimittäneen Namanganin 055-prikaatinsa komentajaksi, mikä teki uzbekkikontingentin asemasta merkittävän. (Williams, 2003a, 2003b.) Namangani itse ja monet hänen uzbekkitaistelijoistaan saivat surmansa Yhdysvaltain johtaman liittouman pommituksissa Kunduzissa marraskuussa 2001 (Williams, 2003a, 13-14). Osa onnistui kuitenkin pakenemaan etelään ja oli osallisina Waziristanin yhteenotoissa Pakistanin turvallisuusjoukkoja vastaan vuosina 2002-2004.

Vaikka al-Qaidan taistelijat Afganistanissa olivat arabeja ja heidän lisäksi merkittävän ulkomaalaisen ääri-islamilaisten voiman muodosti vain uzbekkikontingentti, tuli vuonna 2001 tavaksi luetella kansainvälisten džihadistien käsittävän ”tšetšeenejä, uzbekkeja, uiguureja, kashmirilaisia” jne. Näistä uutisoitiin aina leimallisen epämääräisesti, mikä korostaa kuvaa näiden verrattain tuntemattomien kansojen eksoottisuudesta ja vieraudesta, samalla kun ”tasapuolisuuden” vuoksi otettiin huomioon Venäjän, Kiinan ja Intian näkemyksiä leimaamalla näiden maiden muslimivähemmistöjä terroristeiksi.

Pakistanilaisesta toimittajasta Ahmed Rashidista tuli vuoden 2001 aikana ympäri maailmaa tunnettu asiantuntija Talibanin koskevista asioista. Valitettavasti Rashidin asiantuntemuksella oli maantieteelliset rajansa ja hänellä oli myös poliittinen arvolutaus, joka lähti hänen kirjoittajapositiostaan Lahoren vasemmistointelligentsian edustajana, kriittisenä Pakistanin länsimielistä hallitusta mutta myös kaikkia konservatiivista tai poliittista islamia edustavia voimia kohtaan.

Rashid ulotti kirjoituksensa kattamaan myös eksoottista Keski-Aasiaa muotiin tulleen ”Suuren Pelin” ja öljyputkigeopolitiikan näkökulmasta (ks. Rashid 2001 ym.). Keski-Aasiaan hän ehti jonkin verran perehtyäkin, kun taas Kaukasiaan hän ei perehtynyt lainkaan, mistä huolimatta sisällytti tšetšeenien mainitsemisen kirjoituksiinsa. Seuraukset olivat tšetšeenien maineen kannalta tuhoisat tahoilla, joista länsimaiset uutistoimistot sittemmin ammensivat Afganistan-uutisiaan.

Vuoteen 2001 mennessä maailmalle oli levinnyt käsitys, että Talibanin valvoma Afganistan olisi vuosikaudet vilissyt tšetšeeniä, jotka olisivat saaneet siellä terroristikoulutusta ja taistelleet sekä venäläisiä että amerikkalaisia vastaan. Tammikuussa 2002 *The Washington Times* kertoi ”huomattavasta määrästä” vangiksi jääneitä tšetšeeniä, vaikka kukaan ei ollut heitä nähnyt (*The Washington Times*, 11.1. 2002). Paktiassa ja Khostissa rettelöinyt pataanikomentaja Padshah Khan Zadran usutti amerikkalaiset pommittamaan kilpailevan heimopäällikön autosaattuetta väittämällä, että he olisivat olleet ”al-Qaidan väen kanssa Gardezissa – siellä on arabeja, tšetšeeniä...” (*The New York Times*, 3.1. 2002).

Vangiksi saatujen ja kaatuneiden Talibanin soturien joukosta alettiin sitten etsiä eri kansallisuuksia. *Helsingin Sanomatin* haastatteli eräitä alle kymmenestä löytyneestä uiguurista, mutta tšetšeeniä ei löytynyt. Dostumin joukot pitivät hallinnassaan suurinta osaa Talibanin ulkomaalaisista satureista. Sheberghaniin oli koottu vankileirille 3260 sotavankia, joiden joukosta kazakstanilainen tv-yhtiö väitti löytäneensä yhden tšetšeenin, vaikka tämäkin myöhemmin paljastui azeriksi. Guantánamoon toimitettujen vankien joukossa väitettiin venäläisten ja armenialaisten lähteiden mukaan olevan ”kymmeniä” tšetšeeniä, mutta todellisuudessa seitsemästä Guantánamossa vangittuna olleesta Venäjän muslimista yksikään ei ollut tšetšeeni. (BBC 4.1. 2002; *The Moscow Times* 28.6. 2004.)

Vuonna 2002 (ja useasti sen jälkeen) ovat pakistanilaislehdet kertoneet Waziristanissa käydyistä taisteluista Afganistanista tulleita

džihadisteja vastaan. Etelä-Waziristanin pääkaupungin Wanan lähellä kesäkuussa 2002 käytiin epäiltyjä ulkomaisia terroristeja vastaan tulitaisteluita, joissa sai surmansa kymmenen Pakistanin turvallisuusjoukkojen jäsentä. Uutisten yhteydessä levisi käsitys, että turvallisuusjoukkojen surmaamat terroristit samoin kuin pidätetty teini-ikäinen poika olisivat olleet tšetšeeniä. Ranskalaisen uutistoimiston AFP:n kautta levisi maailmalle jopa valokuva ”kaatuneesta al-Qaidan tšetšeenitaistelijasta”. Kuvassa näkyy kuollut ilmeisen keskiaasialainen (ei kaukasialainen) mies, jolla on lyhyeksi leikatut hiukset ja aasialaispiirteet. Vasta myöhemmin selvisi, että sekä Wanassa että myöhemmässä välikohtauksessa Kohatissa surmansa saaneet osoittautuivat Afganistanin uzbekiksi ja ”murteellista persiaa” kuulustelijoille puhunut poika taas Uzbekistanin uzbekiksi. Pakistanin lehdissä rajaseudun asioita tiiviisti seuraava pataanitoimittaja Rahimullah Yusufzai huomautti, ettei mitään tšetšeeniä koskaan ollutkaan, ja selitti sekaannusta sillä, etteivät afgaanit ja pakistanilaiset osaa erottaa toisistaan keskiaasialaisia ja kaukasialaisia, ”koska molemmilla on vaalea iho”. Tšetšeenistä oli tullut myytti, jolla viitattiin mihin tahansa tunnistamattomiin, entisen Neuvostoliiton alueelta tulleisiin asemiehiin. Lähes poikkeuksetta nämä olivat uzbekkeja. (*The Nation* 27.6. 2002; *The News* 27.6. 2002; *Dawn* 27.6. 2002; *The News* 21.7. 2002.)

Marras-joulukuussa 2004 pakistanilaisissa lehdissä levisi jälleen huhu, jonka mukaan Pakistanin turvallisuuspalvelut olisivat tehneet Balutšistanin pääkaupungissa Quettassa ratsian ”tšetšeenien piilopaikkaan” ja surmanneen yhden tšetšeenin (*Jang* 30.11. 2004; *Jamestown Foundation, Terrorism Focus* 1: 10, 9.12. 2004). Tämä uutinen toistaa kuitenkin lukuisien aiempien vastaavien tapausten kaavaa, joten hämmästyisimme, mikäli kyseessä eivät tälläkin kertaa olisi uzbekit.

Kaikki tarkastamamme huhut Afganistanissa ja Pakistanissa eri aikoina nähdyistä ”tšetšeenistä” ovat osoittautuneet havainnoitsijoiden arvauksiksi, joiden taustalla on havaintoja

”vaaleaihoisista” maastopukuisista miehistä, joiden kansallisuutta ei ole voitu selvittää. Saksalainen tutkijan perusteli meille Kabulissa kesäkuussa 2002 painokkaasti käsitystään tšetšeenien läsnäolosta Afganistanissa sillä, että oli nähnyt tunnistamattoman miesryhmän ja päätellyt heidän olleen tšetšeeniä, koska ”mitä muutakaan he saattoivat olla”. Tutkija myönsi, ettei tiedä, miltä tšetšeeni näyttää eikä ollut koskaan tavannut tšetšeeniä, mutta viittasi ”yleisiin huhuihin”. Samanlaisilla viittauksilla ”yleisiin huhuihin” ovat perustelleet tšetšeeniväitteitään myös eräät toimittajat.

Pakistanilaiset ja afganistanilaiset toimittajat perustavat usein tšetšeeniväitteensä länsimaisten lähteiden hätiköityihin viittauksiin, jotka taas pohjaavat kehämäisesti paikallisiin huhuihin. Amerikkalainen kenraalimajuri Frank Hagenbeck kommentoi kesäkuussa 2002 venäläisväitteitä tšetšeenien läsnäolosta Afganistanissa sanomalla, että Afganistanissa taistelee ”vaikka kuinka paljon” tšetšeeniä, jotka ovat ”taistelijoista hurjimpia”. Lähteenä hänen väitteelleen oli kuitenkin tuntematon afgaanikomentaja, joka oli väittänyt amerikkalaisille 25 tunnistamattoman kaatuneen vihollistaistelijan olleen tšetšeeniä perustellen tätä käsitystä sillä, että kaatuneilla oli ”vaalea iho”. (*The News* 27.6. 2002.)

Yhtäkään tšetšeeniä ei ole löydetty kaatuneena eikä vangittuna Afganistanista. Massachusettsin yliopistossa Dartmouthissa työskentelevä professori Brian Glyn Williams on toteuttanut asiasta jopa kenttätutkimuksen, päästyään haastattelemaan kenraali Dostumin vankeina olleita Talibanin ja 055-prikaatin ulkomaisia taistelijoita, joiden väitettiin käsittävän ”lukuisia tšetšeeniä”. Williams selvitti kaikkien ulkomaisten sotavankien kansallisuudet ja kysyi lisäksi kaikilta, olivatko nämä jossain vaiheessa Afganistanin sotaa tavanneet tai nähneet tšetšeeniä. Yhtäkään tšetšeeniä ei löytynyt eikä yksikään vanki ollut koskaan tavannut tai nähnyt tšetšeeniä. (Williams 2003b.)

Lopulta Williams oli onnistunut löytämään Talibanin *vastaan* taistelleiden Dostumin miesten joukosta miehen, joka sanoi olevansa

Uzbekistanin tšetšeeni (Keski-Aasiassa on yhä tšetšeeniä neuvostoajan karkotuksen jäljiltä). Hän oli osallistunut taisteluihin ensin Namanaganin ”Uzbekistanin islamilaista liikettä” ja sittemmin Talibanin vastaan ja toimi nyt Dostumin henkivartijana. Myöhemmin esitettiin kuitenkin epäilyksiä, että tämäkin mies olisi todellisuudessa ollut uzbekki, joka vain halusi lisätä kunniaansa väittämällä itseään tšetšeeniksi. Tämän kirjoittajat tapasivat syksyllä 2002 Karakorumin vuoristossa Khudabadin kylässä naisia, jotka ylpeästi väittivät olevansa tšetšeeniä. Tarkempi keskustelu kuitenkin osoitti heidän itse asiassa tarkoittavan, että he olivat pamiirilaista kansaa, jonka juuret olivat Tadžikistanissa, siis entisen Neuvostoliiton puolella. Mainittakoon myös, että tämän suomalaisia kirjoittajia on luultu eteläaasialaisissa moskeijoissa ja internet-kahviloissa tšetšeeniksi, turkkilaisiksi ja japanilaisiksi, kun taas Arbilin laitamalla tapaamamme nuoret kurdipešmergat kysyivät tiesululla, olemmeko Hollannista vai Taiwanilta.

Myyttiset tšetšeenit on yhdistetty myös Kashmiriin, mikä on varsin loogista, koska Venäjä ja sen eteläinen liittolainen Intia näkevät separatismien torjunnassa yhteneviä intressejä ja vetoavat molemmat lännen tukeen pyrkimällä propagandassaan leimaamaan vastapuolen ”kiihkoislamilaisiksi terroristeiksi”, vaikka molemmissa tapauksissa kysymys on ensisijaisesti kansallisesta itsenäisyystaistelusta ja vasta toissijaisesti ääriliikkeiden tunkeutumisesta alueelle jo olemassa olevan konfliktin turvin ja sitä hyödyntäen.

Intialainen lehdistö toimi merkittävässä osassa syötettäessä maailmalle myyttejä tšetšeenien seikkailuista ympäri Etelä-Aasiaa. Samoista lähteistä lienevät peräisin myös tarinat kashmirilaisten äärijärjestöjen kuten Lashkar-e Taiban ylläpitämistä terroristileireistä Tšetšeniassa, jollaisista on esitetty väitteitä hiljattaisissa suomalaisissakin tutkimuksissa, vaikkei tässä yhteydessä olekaan esitetty mitään lähdeviitettä tukemaan voimakkaita Tšetšeniä ja Kashmiria koskevia väitteitä (ks. Kivimäki 2004, 18, 24).

On hyvinkin mahdollista, että samoja yksittäisiä džihadisteja on saattanut käydä molemmilla konfliktialueilla – tämä kuuluu džihadistien toimintaan muttei kelpaa todisteeksi sen enempiä tšetšeenien kuin kashmirilaistenkaan terroristisuudesta, sillä tällaiset kansainvälisillä džihadin kentillä interreilaavat uskonsoturit ovat useimmiten arabeja. Tšetšeenillä ja kashmirilaisilla on omat taistelunsa, eikä heillä ole yhteistä kieltä. Molemmilla konfliktialueilla islamistiset džihadistit ovat toimineet kansallista itsenäisyyttä tavoittelevia liikkeitä vastaan. (Williams 2003a, ym.)

Pankisin sola

Georgiassa, Tšetšenian rajan läheisyydessä, sijaitsee Pankisin sola, joka kuuluu muslimienemmistöiseen Ahmetan piirikuntaan. Alueella elää n. 7000 henkeä Georgian tšetšeenijä eli kistejä samoin kuin muita kaukasialaisia ja turkinkuisia muslimikansoja. Lisäksi kaksi Tšetšenian sotaa ovat ajaneet tuhansia (5000-8000) tšetšeenipakolaisia Ahmetan piirikunnan vuoristosoliin. Toisen Tšetšenian sodan alkamisesta lähtien (vuodesta 1999) Pankisin solasta on tullut lukemattomien myyttisten terroristitarinoiden työssija ja Venäjä on mm. pommittanut tätä Georgiaan kuuluvaa aluetta useaan otteeseen 2000-luvulla. (BBC 30.11. 2001; RFE/RL Caucasus Report 30.11. 2001; Caucasus Press 28.11. 2001; Stratfor GIU 29.10.1999; Military News Agency 16.3. 2001; Glasnost Caucasus Daily News Service 18.3. 2001; Baran 2001.)

Tämän kirjoittajat vierailivat Pankisin solassa ja sen liepeillä sijaitsevissa muslimikylissä viimeksi keväällä 2004 nähden lukuisia tšetšeenijä, mutta eivät mitään terroristileireihin tai massiiviseen mudžahidin-toimintaan viittaavaa. Pankisin solasta pääsee Tšetšeniaan ainoastaan erittäin vaarallista ja vaivalloista jalan kuljettavaa vuoristoreittiä pitkin. Piirikunnan keskuksessa Ahmetassa konfliktialueen läheisyydestä kertoivat lähinnä muutamat tuhotut talot ehjien keskellä ja apteekkien määrä. Muslimikylissä nuoret miehet puuttuivat katukuvasta kokonaan. Harvat teini-

ikäiset pojat ja vanhat miehet olivat parrattomia. Merkkejä uskonnollisuudesta ei juuri näkynyt – toisin kuin kristityillä alueilla.

Läheisessä Telavin kaupungissa piti basaarissa sanomalehtien mukaan olla džihad-propagandaa ja aseita joka nurkalla. Telavissa oli tšetšeeninaisia myyjinä ja saatavilla mm. vihanneksia, turkkilaista elektroniikkaa, kiinalaisia astioita ja huopia, venäläistä viinaa ja iranilaisia muovileluja, mutta ei aseita. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Tbilisin keskustan asekaupoista tai vaikkapa Moskovasta ja Pietarista on helppo ostaa konetuliaseitakin, ja Pakistanissa lähestyttäessä Afganistania, Waziristania ja Bajauria asekauppojen määrä kasvaa eksponentiaalisesti sekä Peshawarin länsipuolella että Kohistanissa. Näin ei ole asia Telavissa eikä Pankisin solassa, vaikka aluetta väitetään toistuvasti ”terroristien kauttakulkureitiksi džihadiin”. Ilmeisesti sankaritoimittajat eivät viitsi kirjoittaa Telavissa omenoita myyvistä rauhallisista tšetšeeniniaisista.

Tšetšeniassa sissisotaa käyvät tšetšeenit hankkivat aseensa Venäjältä, kuten mm. Pavel Felgenhauer ja Andrei Piontkovski ovat todenneet (*Moskovskije Novosti*, 2.10. 2001; *The NIS Observed*, 10.10. 2001). Jos Pankisin solassa olevien pakolaisten tai kistien joukosta käy miehiä Tšetšeniassa sotimassa, sillä on enimmilläänkin marginaalinen vaikutus Tšetšeniassa käytävään sotaan. Harvat Tšetšeniassa tavatut arabidžihadistit ovat saapuneet sinne Venäjän kautta (Dagestanista tai suoraan Moskovasta), eivät Georgian. Venäjän kannalta Pankisin solaa koskevan kohokirjoittelun ylläpitämisellä onkin aivan muita syitä. Näistä tärkeimmät eivät liity tšetšeenihin vaan Georgiaan, jonka asemaa Venäjä pyrkii uhkailullaan horjuttamaan.

Tšetšeenihin liittyen Venäjän suurin huoli Georgiassa ei ole se, että Georgia aseistaisi tšetšeeniä tai lähettäisi heitä sotimaan Venäjän puolelle, vaan se, että Georgia mahdollistaa etnisille tšetšeenille pääsyn kohtuullisen vapaaseen tiedonvälitykseen. Tšetšeenit saavat Georgiassa Venäjän propagandasta riippumatonta tietoa maailman menosta, ja vastaavasti georgialaiset

tiedotusvälineet ja viranomaiset välittävät uskottavaa ja Venäjän näkemyksistä poikkeavaa Tšetšeniaa koskevaa tietoa länsimaille. Georgia siis haastaa Venäjän tiedotusmonopolia.

Viime aikoina tšetšeenipakolaiset ovat vallanneet Georgian heihin kohdistamista eristämistoimista Venäjän-suhteiden parantamiseksi, mutta tästä ajoittaisesta tšetšeenien matalaksi painamisesta huolimatta Georgian tiedonvälitysolot ovat pohjoiskaukasialaisten kannalta verrattomasti Venäjää paremmat, etenkin kun Georgiassa saa yhteyden suoraan länsimaisiin (amerikkalaisiin, eurooppalaisiin, turkkilaisiin) kansalaisjärjestöihin ja uutistoimistoihin. Vastaavanlaista Venäjän tiedotusmonopolin haastamista kansallismielisten kaukasialaisten toimesta tapahtuu mm. Puolassa, Baltiassa ja Turkissa, mutta näissä maissa kaukasialaisten ääni kuuluu lähinnä vain kotimaisessa levityksessä. Oletettavasti anglosaksiset uutistoimistot eivät kalasta Tšetšenia-uutisia näissä maissa. Tässä tarkoitamme nimenomaan kansallismielisiä ja maltillisia tiedonvälittäjiä eikä islamistista oppositiota, joka saanee arabirahoitusta ja joka saa jatkuvasti julkisuutta myös lännessä. Tästä on parhaana esimerkkinä Basajevia tukeva Kavkaz-Centre.

Loppuvuodesta 2001, kun al-Qaidan ydinryhmän jäljelle jäänyt joukko oli kadonnut Afganistanin rintamalta, alkoi Venäjä pohjustaa mahdollista hyökkäystä Georgiaan propagandalta, jossa Pankisin sola lanseerattiin venäläisten uutistoimistojen ja Reutersin kautta maailmalle ”seuraavana terrorismin pesänä” ja Georgia ”terrorismin suojelijana” (Stephan Sestanovich, *The New York Times*, 5.10. 2001). Tiedotusvälineisiin syötettiin huhuja, joiden mukaan al-Qaida ja Venäjän ulkoministeri Igor Ivanovin mukaan itse bin Laden piileksisivät Pankisin solassa (McGregor, 2004). Tämä oli disinformaatiota, kuten ymmärtää jokainen, joka on nähnyt Pankisin kapean solan ja mahdottomuuden piilotella siellä suurta joukkoa korkean profiilin arabiankielisiä muukalaisia. Monille olikin yllätys, kun Yhdysvaltain asiainhoitaja Tbilisissä yllättäen antoi venäläisiä myötäilevän lausunnon. Tästä

Reuters ja muut uutistoimistot saivat ”vihreän valon” mainostaa helmikuussa 2002 Georgian olevan seuraava al-Qaidan vastaisten operaatioiden näyttämö.

Venäjä meni ansaan ja tarttui täysin rinnoin aiheeseen rummuttaen sotarumpuja Georgiaa vastaan, kun Yhdysvallat äkkiä ”myönsikin” Pankisissa ”ehkä” olevan afgaaniterroristeja ja lähetti sinne nopeasti omia joukkojaan ”kouluttamaan georgialaisia terrorismintorjuntaan”. Venäjä kihisi kiukusta, muttei voinut enää pyörtää omaa propagandaansa. Kaikkia osapuolia hyödyttävä myytti terroristeista Pankisin solassa oli syntynyt. Yhdysvallat hyötyi, koska se sai jalansijaa Georgiassa ja mahdollisuuden kouluttaa georgialaisjoukkoja, joita tarvittaisiin Bakun-Ceyhanin öljyputken turvaamiseen. Georgia hyötyi, koska se sai Yhdysvallat sitoutumaan alueelliseen turvallisuuteensa ja vetämään ”punaisen viivan”, jota Venäjä ei saisi ylittää. Venäjä hyötyi, sillä se sai edistettyä propagandaansa sekä Georgiaa että tšetšeenijä vastaan läntisessä julkisuudessa.

Tšetšeenit olivat ainoa kärsivä osapuoli, jonka edut epäpyhässä yhteisymmärryksessä uhrattiin, vaikka aluksi hekin Mashadovin hallituksen edustajan suulla toivottivat amerikkalaiset sydämellisesti tervetulleiksi Pankisin solaan uskoen, että läntiset silmät ja korvat alueella toisivat totuutta maailman tietoisuuteen ja asettaisivat rajat Venäjän toimintamahdollisuuksille, ainakin Georgian alueella. Suurelta yleisöltä jäi huomauttamatta, että asiantuntijapiireille asioiden todellisesta laidasta kyllä kerrottiin: Georgian tiedustelupalvelu ilmoitti, ettei uskonut tšetšeneillä olevan yhteyksiä al-Qaidaan, ja Yhdysvaltain hallitusta lähellä olevat instituutiot ilmoittivat, ettei ”Yhdysvallat edelleenkaan katso tšetšeenijä terroristeiksi vaan Venäjää vastaan taisteleviksi separatisteiksi” (Ian Bremmer, Eurasia Group, Carnegie Council, New York). Uutistoimistot jätettiin esittämään asiaa venäläisnäkemyksen mukaisesti.

Risiiniä, komisario Clouseau

Pankisin solan aseistettua tšetšeeniryhmää johti vuodesta 1999 Komsomolσκοjen tappiollisen taistelun jälkeen miehensä Georgian puolelle vetänyt komentaja Ruslan Gelajev, joka oli Basajevia maltillisempi ja pragmaattisempi, mutta rikkoi välinsä myös Mashadoviin. Mashadov ilmoitti erottaneensa Gelajevin, koska tämä toimi Tšetšenian alueen ulkopuolella, minkä Mashadov oli nimenomaisesti kieltänyt. (Lanskoy 200a.)

Gelajevin miesten kerrottiin mm. syksyllä 2001 toimivan suojelujoukkoina yhdessä Svaneitian georgialaisten kansallismielisten (ja voimakkaan kristillisten) sissijoukkojen, Metsäveljien ja Valkoisen legioonan (Tetri Legioni) kanssa Abhasiaan rajoittuvassa Kodorin solassa, jossa sissijoukot hankkivat tuloja pähkinänkorjuusta. Tilanne eskaloitui salaperäiseen YK:n helikopterin alasampumiseen ja Venäjän yritykseen provosoida uusi konflikti Georgiaa vastaan tällä rintamalla. (*The Russia Journal* 31.8. 2001; *Helsingin Sanomat* 9.-10.10. 2001; *International Herald Tribune* 9.-11.10. 2001; *Wall Street Journal Europe* 11.10. 2001; *Transitions Online* 9.-15.10. 2001; *Stratfor GIU* 17.10. 2001, 29.10. 2001; *Raadio Vaba Euroopa* 10.10. 2001; *Moscow News* 3.-9.10. 2001; *EurasiaNet* 1.10. 2001; *The CACI Analyst* 24.10. 2001; *Caucasus Press* 16.-17.10. 2001; *AP* 18.10. 2001; *RFE/RL Caucasus Report* 15.1. 2001, 30.10. 2001, 1.11. 2001; *Eurasia Insight* 1.11. 2001; *Miriam Lanskoy, The NIS Observed* 24.10. 2001; *Obštšaja Gazeta* 18.-24.10. 2001.)

Torontolaisen Aberfoyle International Security Analysis -tutkimuslaitoksen tutkijan Andrew McGregorin mukaan Venäjän erityisenä motiivina pohjustaa hyökkäystä Pankisin solaan vuoden 2002 alussa oli se, että Gelajev oli onnistunut kasvattamaan aseellisen joukkonsa 800 mieheen. McGregor uskoo lisäksi, että Pankisin solaan olisi tullut n. 80 ulkomaista uskonsoturia Turkista ja arabimaista – todennäköisesti kansallismielisiä tšetšeenidiasporan jäseniä eikä islamistisia džihadisteja. (McGregor 2004.)

Vuonna 2003 yhteisymmärrys Pankisin solan myyttien ylläpitämisestä piti yhä, vaikka 34 km pitkässä kapeassa laaksossa useiden eri maiden tiedustelupalvelut olivat tällä välin ehtineet turhaan jahdata muutamia siellä onneaan etsineitä džihadisteja. Irakin sotaa perustelevassa puheessaan YK:n turvallisuusneuvostolle Yhdysvaltain ulkoministeri Colin Powell ilmoitti ”tietävänsä” Irakissa al-Qaidan nimiin vannovaa terroristiryhmää johtavan Abu Musab al-Zarqawin (oikealta nimeltään Ahmad Fadhil al-Khalayla) ja hänen miestensä olleen aktiivisia Pankisin solassa ja pyrkineen siellä ”venäläisten tappamiseen myrkyin”. Powell esitti keskeisenä uhkatekijänä risiinin valmistuksen Pankisin solassa Zarqawin johdolla. Zarqawin kenttäjohtajaksi Pankisissa Powell nimesi Abu Atiyan (I. Adnan Muhammad Sadiq). (Emt.)

Yhdysvaltain painostamana Georgia ryhtyi helmikuussa 2002 ”puhdistamaan” Pankisin solaa islaminuskoisista ulkomaalaisista, missä yhteydessä myös karkotettiin sivullisina uhreina Gelajevin tšetšeenisissejä varmaan kuolemaan venäläisten käsiin. Georgia luovutti 15 solasta löydettyä arabia Yhdysvalloille. Mitään kemiaalilaboratorioita ei solasta tietenkään löytenyt, mutta se nyt oli sivuseikka, kun kyseessä olivat kaikkien kannalta suuremmat asiat. (Emt.) Tšetšeenit olivat uhrattavissa Georgiassa saadun suuren voiton varmistamiseksi.

Vaikka Tšetšenian sodan läheisyys lieneekin houkutellut Pankisin solaan pieniä määriä omaa džihadiaan etsiviä arabeja, on Zarqawin oleskelu Pankisin solassa kauttaaltaan yhtä epäuskottava väite kuin aiempi bin Ladenin jäljittäminen sinne. Sola sopii suojapaikaksi Tšetšeniasta paenneille ja välipysäikiksi tai huoltoasemaksi matkalla vuorten yli Tšetšeniaan, mutta terroristiskujen koordinoitupaikaksi tai terroristileirien koulutuskeskukseksi siitä ei ole. Alueella ei osata eikä ymmärretä arabian kieltä, vaan solassa pärjää vain kartulin, tšetšeenin ja venäjän kielillä. Siellä ei ole internet-kahviloita eikä turvallisia viestiyhteyksiä. Muukalaiset pistävät heti silmään.

Gelajev ei ole uskottava partneri Zarqawille. Vaikka Gelajev lukeutuikin ajoittain Mashadovin hallituksen vastaiseen oppositioon, hän ei ollut radikaali islamisti Basajevin tapaan. Jos Gelajevillä ylipäättään oli kontakteja muihin ulkomaalaisiin taistelijoihin kuin kaukasialaisdiasporien jäseniin, hänen intressinsä ovat olleet pikemminkin rahoituksessa sekä ase-, lääke- ja materiaalihankinnoissa kuin kansainvälisessä terrorismissa. Tämä ei tietenkään ole yllättävää – syyttihän Venäjä ajoittain Gelajeivia ja tämän lähimiehiä Georgian tiedustelupalvelun ja CIA:n agenteiksi. (Emt.)

Irakin sodan alla vuoden 2003 alussa Britannian, Ranskan ja Espanjan turvallisuuspalvelut pidättivät kymmeniä pohjoisafrikkalaisia epäiltyinä risiinin ja muiden kemiallisten aseiden valmistuksesta. Pidätysten ympärille rakentui tiedotusvälineissä myytti, johon kietoutuivat Powellin taannoiset lausunnot, Zarqawi, tšetseenit, Pankisin sola, risiini ja Irakin kurdien ääri-islamistinen terroristijärjestö Ansar al-Islam. Ennen kuin myytti alkoi paisua liian suureksi kuplaksi, Powell kiirehti ranskalaisten ja brittien yllätykseksi ilmoittamaan 12.2. 2003, ettei risiini tullutkaan Pankisin solasta vaan Irakista. Britanniassa ja Espanjassa risiinisyytteistä luovuttiin, kun kemikaalit osoittautuivatkin vaarattomiksi, mutta Venäjä pitäytyi Pankisissa: puolustusministeri Sergei Ivanov vakuutti pidätettyjen saaneen Venäjän tietojen mukaan terroristikoulutuksen Pankisin solassa, jossa myös al-Qaidan laboratoriot muka edelleen valmistivat risiiniä. Tämä oli hieman kiusallista, koska Pankisin solasta ei ollut löytynyt mitään, se ei enää ollut läntisten tiedustelupalvelujen ulottumattomissa eikä siellä olisi ollut mitään järkeäkään pitää risiini-laboratorioita. (Emt.)

Ranskassa tuomari Jean-Louis Brugière johti edelleen ”risiinitutkimuksia”, joista puhuttiin julkisuudessa ”tšetseeniverkoston vastaisina tutkimuksina”. Brugièren mukaan ”tšetseenit ovat asiantuntijoita kemiallisessa sodankäynnissä [missä?] ja Tšetzenia on lähempänä Eurooppaa kuin Afganistan”. Kukaan ei näyttänyt välittävän, että ”tšetseeniverkosta” puuttuivat tšetseenit.

Miltei kaikki pidätetyt olivat Algeriasta; yhtäkään tšetseeniä ei liittynyt tutkintalinjoihin. Hylätyistä syyteistä huolimatta myytti Eurooppaa risiinillä uhkaavasta ”tšetseeniverkostosta” oli syntynyt ja sitä ylläpidettiin kuin pakon vimalla. (Emt.)

Ainoa tšetseenikomentaja, jota on epäilty kiinnostuksesta kemiallisiin aseisiin (FSB:n mukaan) on Rizvan Tšitigov, jota FSB on niin ikään väittänyt ”vakavin perustein” CIA:n agentiksi, mm. vuonna 2001 (ORT, 17.4. 2001; RFE/RL Security Watch, 23.4. 2001; McGregor, 2004). Lokakuussa 2004 FSB väitti em. Abu Atiyan komentavan 200 tšetseenin ja 30 ”turkkilaisen palkkasotilaan” joukkoa Pankisin solassa. Sitä ei selitetty, kuinka Azerbaidžanissa syyskuussa 2003 pidätetty ja venäläisille luovutettu Abu Atiya oli palannut takaisin kentälle. (McGregor 2004.)

Johtopäätöksiä

Kaikkiin konflikteihin kuuluu nykypäivänä propagandasota, joka hyödyntää disinformaatiota, ehdollistamista, myyttejä ja ajankohtaisia muoti-ilmiöitä. Propagandalla pyritään hallitsemaan konfliktin kuvaa ja sen merkityksellistämistä, yleensä vallitsevien yksinkertaistusten ja leimaamisen avulla. Erityisen vahingollista totuuden tulkitsemiselle on kuitenkin tilanne, jossa tiedonvälitys ja propaganda ovat erittäin epäsymmetrisiä, ja joissa kohdealue on tehokkaasti marginalisoitu, eristetty tiedonvälityksestä ja ”eksoottinen”. Kaikki nämä toteutuvat Tšetšenian konfliktin kohdalla. Seurauksena on tšetseenejä koskevan kirjoittelun heikko taso verrattuna vaikkapa siihen, kuinka tarkkaan pystymme seuraamaan Palestiinaa, Pohjois-Irlandia ja Irakia.

Miten parantaa Kaukasian kaltaisen alueen ymmärtämisen laatua? Venäläisen kirjallisuuden ja lehdistön referointi ei tässä auta kovin pitkälle, sillä venäläinen näkökulma Kaukasiaan on vähintään yhtä vierautta korostava ja eksoti-soiva kuin länsimainen. Vastapainon etsiminen poliittista ääri-ilmiötä edustavasta islamistisesta internet-mediasta vain pahentaa asiaa, sillä

myös arabeille ovat arabimaailman ulkopuoliset muslimialueet yleensä yhtä huonosti tunnettuja kuin länsimaalaisille ja venäläisille ja islamistimedian pitäminen kaikkien maailman muslimien edustajana vastaisi suunnilleen sitä, että tulkit-simme länsimaita pelkästään äärioikeiston tai ääriivasemmiston julkaisujen kautta.

Konfliktialueista kirjoittava ei voi välttyä altistumasta jossain kohdin disinformaatiolle, ja moni myytti on houkuttelevan ”poliittisesti tarkoituksenmukainen”, mutta myyttejä ei pitäisi kopioida vain sen vuoksi, että kaikki ”yleiset huhut” niistä puhuvat.

Myyttien purkamiseksi ja Euraasian konflikteja koskevan tiedon parantamiseksi on välttämättä kontekstualisoitava konfliktialueiden tilanteita siten, että niissä vallitseva toimijoiden moninaisuus ja eriävät intressit huomioidaan ja analysoidaan kiihottomasti. Maailman uhatessa pelkistä ”sivilisaatioiden törmäyksen” pseudotieteen yksinkertaistuksiin ja niihin ”orientalismiin” ansoihin, joista Edward Said varoitteli, jalkoihin ovat jääneet raja-alueiden muslimit, jotka niin Tšetšeniassa, Kashmirissa, Kosovossa

kuin Acehissäkin ovat tavoitelleet kansallista itsenäisyyttä – eivät mitään globaalia kiihkoislamilaista apokalypsiä. Suurimpia hyötyjiä myyttien harhauttamasta maailmankuvasta eivät ehkä olekaan olleet ”terrorisminvastaista sotaa” käyvät hallitukset, vaan al-Qaidan ideologiaa edistävät radikaali-islamistit. Osama bin Laden vastasi taannoin haastattelijan kysymykseen ”sivilisaatioiden törmäyksestä” toteamalla, että on hyvin tarkkaan lukenut Samuel Huntingtonin kirjan, ja että se on juuri sitä, mihin al-Qaida pyrkii.

Suurten yksinkertaistusten keskellä on joskus tärkeää paneutua yksityiskohtiin ja muodostaa moniulotteisempi kuva puheena olevista prosesseista, erityisesti siellä, missä tieto tuntuu olevan hatarinta. Felipe Fernández-Armeston sanoin ”maailmanhistoriaa tutkittaessa reuna-alueisiin on toisinaan kiinnitettävä enemmän huomiota kuin suuriin keskuksiin” (Fernández-Armesto 1995, 27.) Fernández-Armestolla historia etenee usein rajamaiden kautta ja siellä tapahtuvat kohtaamiset paljastavat olennaisesti uutta myös ”suurista keskuksista”.

Lähteet

- Baran, Zeyno (2001), *Georgia Update*. Center for Strategic and International Studies (CSIS), 10.1. 2001.
- Chazan, Guy & Higgins, Andrew (2001), *Wall Street Journal Europe*, 5.-6.10. 2001.
- Chenciner, Robert (1997), *Daghestan: Tradition and Survival*. Caucasus World, St. Martin's Press, UK.
- Fernández-Armesto, Felipe (1996), *Millennium – toinen vuosituhat*. Porvoo: WSOY.
- Gul, Imtiaz (2002), *The Unholy Nexus: Pak-Afghan Relations under the Taliban*. Lahore: Vanguard.
- Kisriev, Enver (2000), Dagestan: Factors of Conflict and Stability. – Lena Jonson & Murad Esenov (eds.), *Chechnya: The International Community and Strategies for Peace and Stability*. Stockholm: The Swedish Institute of International Affairs, 75-84.
- Kivimäki, Timo (toim.) (2004), *Islam, Terrorism and North-South Interaction: Research Report for the Finnish Foreign Ministry*. Finnish Institute of International Affairs & University of Helsinki & Nordic Institute of Asian Studies.
- Lanskoy, Miriam (2001a), Kodori Gorge Goes Nuts. – *The NIS Observed VI*:17. 24.10. 2001.
- Lanskoy, Miriam (2001b), *Chechnya 96-99: Why did the Khasav'yurt Peace fail?* Boston: The Institute for the Study of Conflict, Ideology and Policy (ISCIPI), University of Boston.
- Leitzinger, Antero (2001), Turkia ja tataria vastaan. – *Idäntutkimus* 1 (2001), 17-36.
- Matinuddin, Kamal (1999), *The Taliban Phenomenon. Afghanistan 1994-1997, with an afterword covering major events since 1997*. Karachi: Oxford University Press.
- McGregor, Andrew (2004), *Ricin Fever: Abu Musab al-Zarqawi in the Pankisi Gorge*. Aberfoyle International Security Analysis, Toronto: Jamestown Foundation.
- Rashid, Ahmed (2001), *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*. Lahore: Vanguard.
- Schatz, Edward (2002), Islamism and Anti-Americanism in Central Asia. – *Current History* October.
- Sestanovich, Stepan (2001), *The New York Times*, 5.10. 2001.
- Terrorism Monitor* II:24. 16.12. 2004.
- Williams, Brian Glyn (2001), The Russo-Chechen War: A Threat to Stability in the Middle East and Eurasia. – *Middle East Policy*, Vol. 8, No. 1.
- Williams, Brian Glyn (2003a), Jihad and Ethnicity in Post-Communist Eurasia: On the Trail of Transnational Islamic Holy Warriors in Kashmir, Afghanistan, Central Asia, Chechnya and Kosovo. – *The Global Review of Ethnopolitics*, Vol. 2, No. 3-4, 3-24.
- Williams, Brian Glyn (2003b), *No Evidence of Chechens in Afghanistan*. Jamestown Foundation. Chechnya Weekly, Vol. 4, Issue 33, 12.9. 2003.